

Mai szemmel

Ciprus csárda, Szarvas (1981–1985)

Építész: Csete György (1937–2016)

Akkor:

Az Alföldet kelet-nyugat irányba szelő Körös holtágának lomha ívéhez simul a 19. században alapított szarvasi arborétum kertje. Lentebb a városka főutcája egy hídon fut át erre a partra –, mérnöki nyugodtsággal metszi felül a holtág nagy kanyarulatát. Mellette az Erzsébet liget facsoportjai közt szélesedő talpzatú, sudár törzsű fákra lelünk: amerikai mocsárciprusok állnak a vízben. A híd lábánál hasonló formavilágú épített tárgyelem. A közeli Szentesen született Csete György megjárta Baranyát, mire a '80-as években visszatért az Alföldre. Már állt orfűi forrás háza, az általa vezetett Pécsi Csoport paksi paneljei is mintegy évtizede kiállták a tulipános vitát, Halásztelken felépült hajlított „hajlék temploma” is, amikor a szarvasi csárda tervezéséhez fogott. Mindegyik egy-egy kísérlet a népi formakincs kortárs átiratára. Növényi formák, vernakuláris népművészeti szimbolika, analitikus absztrakció – a munkák sorában más-más irányokból közelítés egy ősi formakincs fenntartására. Az organikus forma mintává válik, az analógiából ívonal rajzolódik, a geometrikus kompozíció tömeget formál – a ciprus formarajzolata mítikus lényé alakul. A négy saroktámasz meredeken felívelő csúcsban végződik, az organikus testelemek egy a középpontban alacsonyabban elhelyezett üvegcsúcsot vesznek körül. A lendület visszahull, a felülről beömlő napfény derengő fényt von a közepén elhelyezkedő pult köré. A külső leplet felszakító nagy átnyitásokon bejutó fény megvilágítja a belső fehér falakat. Az erős antropomorf forma jól identifikálható, ez esetben éttermet rejt.

Most:

Az 1973-ban társszerzőkkel publikált „Csak tiszta forrásból” rajztábláin átviláglik a „másik organikus út”: a forma modernista gondolkodású absztrakciója, az analitikus formai transzformáció módszertana. Eszerint a ház nem organikusan növekszik, hanem egy mintát vesz fel, amit ízelget, újrarajzol, átalakít és továbbgondol. A négyzetes alaprajz sarkairól lendületesen vezetnek fel a sarokvonalak, melyek a ciprusok sziluettjének rajzolatát adják. Az organikus forma fent tárgyiasul, a négy sarokcsúcs között ott a középpontba helyezett „kemence” gondolata. A formakompozíció azonban nem él a besűrtített funkcióktól. Belterei merev téglányformák, kivetülése a kompakt lepelformára pedig esetleges ívmetesződésekkel sérti fel a tárgyszerű tömeget. Az íves héjburok és a konvencionális falas-pilléres szerkesztés hiába tart távolságot egymástól, az organikus vonal és a raszterváz feloldhatatlan kontrasztja érzékelhető. A fent még absztrakt kompozíció a föld közelében hétköznapivá válik. A kompakt forma a zártabb oldalakon igazolja magát, de a fogyasztótér teraszos megnyitása földhöz húzza a házat. A belső térben az organikus formaelemek installációszerűek, a felülről természetes fénnel megvilágított, magba helyezett kiszolgálópult központi szerepe csak fizikailag értelmezhető a fogyasztótér és a háttérkonyha között. Törés és forma-akarás érezhető a házban: ez idő tájt a csetei és makovecki irány eltávolodik egymástól, a korabeli hazai és külföldi publikációk ellenére később már nem igazán jegyzik az épületet, amely szinte törlődik az alkotó életrajzában.